

تامین مالی اسلامی بر اساس اعتبار در حساب جاری بر مبنای عقد وکالت

سید عباس موسویان^۱ و میثم فدایی واحد^۲

چکیده

یکی از روش های تخصیص منابع در بانکداری متعارف، اعتبار در حساب جاری است. این خدمات در قالب تخصیص اعتبار به بنگاه ها برای استفاده در نیازهای کوتاه مدت، فوری و ضروری می باشد. این نوع از خدمات با توجه به ماهیت ربوی بودن آنها، در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا در کشورمان قابل استفاده نیست. با توجه به مزایای بسیار زیاد این روش، در سال های اخیر پژوهشگران حوزه مالی اسلامی به دنبال راهکارهای جایگزین برای استفاده از این شیوه تخصیص منابع می باشند. در این سال ها راهکارهای متفاوتی برای جایگزینی داده شده است، اما بیشتر راه حل ها علی رغم مشروع بودن به دلیل جذابیت و مقبولیت کمی که برای بانک ها یا بنگاه ها داشته اند، مورد استقبال قرار نگرفته اند و یا دارای فرآیند پیچیده ای بوده اند که در عمل قابلیت پیاده شدن نداشتند.

این مقاله که از نوع پژوهش کاربردی است، با استفاده از روش پژوهش توصیفی-تحلیلی در صدد نشان دادن راهکاری با استفاده از عقد وکالت می باشد که علاوه بر مشروعیت، به لحاظ اقتصادی نیز مقبول بانک ها و بنگاه های اقتصادی بوده و همچنین بتواند یک فرآیند سهل و آسان برای استفاده از اعتبار را فراهم آورد. در این راهکار، بانک، اعتباری را در قالب عقد وکالت به بنگاه تخصیص می دهد و به او وکالت می دهد تا این اعتبار را در قالب هر کدام از عقود مبادله ای با ملاحظه شرایط و سود معین بانک به بنگاه خود اعطا کند و اقساط استفاده از اعتبار شامل اصل اعتبار و سود بانک را بازپرداخت نماید.

واژه های کلیدی: اعتبار در حساب جاری، وکالت، وکیل، بانکداری بدون ربا

طبقه بندی موضوعی: H81,G21

۱- دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت مالی دانشگاه امام صادق علیه السلام
M.fathi668@gmail.com

مقدمه

یکی از خدماتی که در بانکداری متعارف برای بنگاه‌های اقتصادی فراهم شده است، عملیات اعتبار در حساب جاری می‌باشد. اعطای این نوع از خدمات بانکی در قالب قرض ربوی به مشتریان بانک‌ها باعث می‌شود، بنگاه‌های اقتصادی بتوانند نیازهای ضروری و فوری خود را در کمترین زمان برطرف کنند. این خدمت به صورت یک سقف اعتباری در حساب جاری بنگاه‌ها می‌باشد و آنها می‌توانند در زمان‌های مورد نیاز از این اعتبار استفاده کنند و این اعتبار به صورت یک وام با بهره با ماهیت قرض در می‌آید و بنگاه اقتصادی اصل اعتبار استفاده شده و بهره آن را به بانک در سررسیدهای مشخص می‌پردازد (Brealey-Meyers, 2003:867). در این روش هم بنگاه اقتصادی توانسته است با استفاده از این خدمت بانکی نیاز فوری خود را در کمترین زمان برطرف کند و هم بانک توانسته است با دادن این نوع خدمات، سود کسب نماید. از نگاه بنگاه‌های اقتصادی نیز این ابزار بسیار کارایی دارد و جای خالی آن به شدت در اقتصاد کشور احساس می‌شود. از مهمترین نیازهای بنگاه‌های اقتصادی، نیازهای بسیار فوری و ضروری و در عین حال کوتاه مدت است که اگر در کمترین زمان مالی انجام نشود، فعالیت بنگاه مختل می‌شود. در این اوقات بنگاه‌ها برای رفع نیاز مالی خود آمادگی پرداخت نرخ بالا را نیز دارند تا فعالیت آنها متوقف یا مختل نشود. بنابراین کشف یک راهکار بر مبنای نظام مالی اسلامی بسیار ضروری و لازم به نظر می‌رسد تا بتواند این نیاز بنگاه‌های کشورمان را پوشش دهد.

بدون هیچ شکی، یکی از اصول اساسی بانکداری اسلامی، حرمت ربا در قراردادهای حاکم بر این نوع بانکداری می‌باشد. پس برای اینکه بتوانیم از مزایای این نوع از خدمات بانکی استفاده کنیم، نیازمند راهکاری جایگزین در قالب عقود مشروع اسلامی می‌باشیم که علاوه بر این، دارای جامعیت و کارایی مناسب نیز باشد تا انواع نیازهای فوری بنگاه‌ها را پاسخ دهد و همچنین از طرف بانک و مشتریان مطلوب باشد تا هم بانک انگیزه‌ای برای دادن این نوع از خدمات داشته باشد و هم مشتریان به استفاده از این خدمت بانکی تمایل داشته باشند.

این مقاله در صدد است تا با استفاده از عقد و کالت، راهکاری را نشان دهد که از تمامی جهات مشروع بوده و دارای جامعیت و کارایی نیز باشد. راهکارهای قبلی برای این ابزار به دلیل محدودیت‌های شرعی موجود، جامعیت و کارایی کامل را نداشته‌اند و تنها توانسته‌اند برای بخشی از نیازهای ضروری بنگاه‌ها کاربرد داشته باشند. یا اینکه راهکار داده شده کارایی عملی از خود نشان نداده است و در این پژوهش به دنبال آن هستیم که راهکار جامعتر و کاراتری برای این نیاز

بنگاهها نشان دهیم. در این راهکار، بانک، اعتباری را در قالب عقد وکالت به بنگاه اعطا می‌نماید و به او وکالت می‌دهد تا این اعتبار را در قالب هر کدام از عقود مبادله‌ای با ملاحظه شرایط و سود معین بانک به بنگاه خود اعطا کند و اقساط آن شامل اصل اعتبار و سود بانک را بازپرداخت نماید.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

به خاطر اهمیت و ضرورت مسأله اعتبار در حساب جاری، طرح‌های گوناگونی برای اجرای اعتبار در حساب جاری از سوی کارشناسان مالی و بانکداری در قالب قانون بانکداری بدون ربا نشان داده شده است. این طرح‌ها در قالب عقود مختلف اسلامی مطرح شده‌اند، اما هر کدام از آنها مزایا و اشکالات خاص خود را دارند که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

نخستین طرحی که برای عملیاتی نمودن اعتبار در حساب جاری داده شد، راهکار قرض بدون بهره بود که در آن، بانک برای مشتریان خوش حساب خود اعتباری را تخصیص می‌دهد و مشتریان در هر زمان از این اعتبار استفاده می‌کنند و در زمانهای معین، اصل قرض را بازپرداخت می‌کنند. عایدی بانک در این روش فقط کارمزد دریافتی بابت ارائه خدمات است. این راهکار از لحاظ فقهی و سازوکار بانکی اشکالی ندارد اما به لحاظ اقتصادی برای بانک توجیه اقتصادی ندارد، زیرا بانک منابع خود را بدون دریافت سود در اختیار بنگاه می‌گذارد و این اشکال عمده باعث شده که این روش در نظام بانکداری عملیاتی نشود.

یکی دیگر از طرح‌های ارائه شده برای احیای اعتباری در حساب جاری، پیشنهاد آقای اصلانی مدیر عامل پیشین بانک ملی ایران در قالب اعطای تسهیلات مضاربه‌عام برای مشتریان همیشگی است که در همایش سال ۱۳۷۲ با عنوان بانکداری اسلامی ارائه شده است. در نظام بانکداری بدون ربا گرچه برای نیازهای گوناگون راه‌هایی پیش‌بینی شده است، برای بعضی از نیازهای مشتریان راهی نشان داده نشده است. یکی از این نیازها، نیازهای فوری و کمبودهای اتفاقی و غیر قابل پیش‌بینی است که در آن، بازرگان یا صاحب واحد تولیدی در برخورد با بعضی از معاملات نیازمند آن است که تسهیلات بانکی در حساب جاری‌اش موجود باشد و با آن همانند پول نقد عمل کند.

با دقت در قانون بانکداری بدون ربا مشخص می‌شود که برای کسر از حساب جاری به عملیات بانکی وارد است، اما بر قانون بانکداری بدون ربا وارد نیست و می‌توان با استفاده از همین قانون، نیاز پیشین را به این صورت مرتفع کرد که مشتریان بانک دو دسته‌اند: نخست مشتریان همیشگی بانک هستند؛ که بلوجه به نوع و حجم

عملیات خود به دفعات متعدي برای دریافت تسهیلات گوناگون به بانک مراجعه می کنند. دسته دوم مشتریان موردی هستند؛ برای تأمین نیاز خاصی چون خرید مسکن، اتومبیل بانک مراجعه و در طول دوره زندگی خود، یک یا دو بار با بانک معامله می کنند. روش عملی بانکها در وضعیت کنونی این است که با هر دو دسته از مشتریان یکسان عمل می کند و اصولاً با قطع نظر از مشتری هر مورد تقاضای تسهیلات را ملاک اعتبارت مورد نیاز، بررسی و نتیجه را اعلان می کنند و روشن است که این وضعیت برای همیشگی نه لازم و نه مناسب است. پیشنهاد می شود بانک با مطالعه کافی روی مشتری‌پوشی و بررسی صلاحیت‌های کاری، حُسن شهرت، دارایی‌های منقول و غیر منقول و اعتبار اسناد و وثایق، تسهیلات اعتباری با سقف معینی برای مدت زمان مشخصی برای آنان در نظر گیرد و با آنان به صورت مضاربه رفتار کند. مشتری می تواند از این تسهیلات به دو صورت استفاده کند: یا مانند معاملات مضمونه‌ی نهادار یک معامله به کار گیرد یا معاملات متعدد انجام دهد. مکانیزم عمل به گونه‌ای است که مشتری هر وقت چک صادر کند، حسابش بدهکار می شود؛ بنابراین در آخر دوره، کل بدهکاری‌های حساب، مبالغی است که بانک به مشتری پرداخته است و بستانکار این حساب، مجموع معاملاتی است که با استفاده از تسهیلات جاری انجام شده است.

طرح دیگری که به طرح قبلی شباهت بسیاری دارد و آن را به عملیاتی شدن نزدیک کرده، پیشنهاد آقای دکتر علیرضا شیرانی مدیر عامل بانک سپه در قالب مضاربه جاری است. وی پس از طرح مسأله و اهمیت آن، در توضیح پیشنهاد خود می گوید: مبنای این پیشنهاد، استفاده از نوع عام یا مطلق مضاربه است که از طرف بانک، سرمایه نقدی که مقدار و میزان آن نیز به صورت یک خط اعتباری مشخص است، در اختیار مشتری قرار می گیرد. مشتری در بدو امر، نوع فعالیت تجاری و سود مورد انتظار را پیش‌بینی می کند و سهم بانک و مشتری، طی قراردادی از سود انتظاری مشخص می شود. مدت خط اعتباری به طور عام یک سال تعیین و در طول این مدت مشتری می تواند با استفاده از صدور چک به صورت دستور پرداخت برای خرید کالا از خط اعتباری در نظر گرفته شده به طور یک جا یا به تدریج استفاده کند و با آن کالاهای مورد نظر را بخرد و به محض فروش تمام یا بخشی از کالاها، وجه آن را به حساب خود واریز کند و بدون هیچ گونه معطلی یا بوروکراسی اداری می تواند در هر لحظه‌ای که اراده کند و وضع مطلوبی را در بازار بیابد، تا سقف اعتبار تعیین شده، از خط اعتباری استفاده کرده و سرانجام در پایان سال به تسویه حساب و تعیین سود حاصله هر یک از طرفین مبادرت کند.

یکی دیگر از طرح‌هایی که موضوع را از زوایای گوناگون بررسی و راهکار خوبی نشان می دهد، طرح آقایان دکتر مهدوی و دکتر بهمنی در قالب سرمایه شناور است. این طرح پس از

تقسیم نیازهای مالی بنگاه‌های اقتصادی به نیازهای متعارف (قابل پیش بینی و برنامه ریزی) و غیر متعارف (فوری و غیر قابل پیش بینی)، بیان می‌کند که در بانکداری سنتی برای نیازهای متعارف وام ربوی در شکل وجه نقد و برای نیازهای فوری و اضطراری، وام ربوی به صورت اعتبار در حساب جاری در اختیار واحدهای اقتصادی قرار می‌گیرد. در عملیات بانکداری بدون ربا ابزارهایی برای نیازهای متعارف وجود دارد؛ اما آن ابزارها برای نیازهای غیر متعارف به کار نمی‌آید؛ زیرا کاربرد آنها مستلزم صرف وقت و معطلی اداری است که با نیازهای فوری و اضطراری تناسب ندارند؛ سپس به نقد و بررسی برخی روش‌ها پرداخته و در ادامه می‌گوید: روش‌های دیگری نیز برای تأمین مالی این قبیل نیازها به نظر می‌رسد که از لحاظ اقتصادی منطقی نیست؛ برای مثال، واحد اقتصادی می‌تواند برای پوشش این نیازها، همواره ذخیره نقدی به میزان کافی نزد خود نگه دارد تا در اضطرار از آنها استفاده کند. به طور طبیعی، هزینه نگهداری همیشگی و مستمر این قبیل ذخایر برای واحدهای اقتصادی سنگین خواهد بود. روش قرض ربوی از اشخاص ثالث برای کوتاه مدت و با هزینه سنگین نیز نه و جاهت شرعی دارد و نه مقرون به صرفه است. براساس ضوابط فعلی بانکداری بدون ربا، تأمین مالی نیازهای غیر متعارف یا در واقع اعطای تسهیلات اعتبار در حساب جاری فقط از طریق عقد قرض امکان‌پذیر است که براساس موازین اسلامی باید به صورت حسنه و بدون بهره باشد؛ یعنی نباید سودی روی این گونه اعتبارات اخذ کرد. به طور طبیعی تأمین نیازهای مالی واحدهای اقتصادی توانمند به این صورت نه منطبق اقتصادی دارد و نه امکان‌پذیر به نظر می‌رسد؛ زیرا به کارگیری بخش عمده‌ای از منابع پس‌انداز جامعه به صورت قرض الحسنه موجب منافع بی‌منطق برای گیرنده تسهیلات اعتبار و سبب متضرر شدن بی‌منطق تأمین‌کننده منابع مالی می‌شود؛ و به همین دو دلیل اساسی، هیچ‌گاه چنین اندیشه‌ای نتوانسته جامعه عمل بباشد. در این طرح، اهتمام لازم به کار خواهد رفت تا راه حل ریشه‌ای برای نارسایی مزبور به گونه‌ای ارائه شود تا شیوه عمل، هم منطبق اقتصادی و عقلایی داشته و هم با موازین اسلامی تعارض نداشته و از لحاظ ضوابط بانکی نیز قابل قبول باشد.

آنان طرح پیشنهادی خود را که بر خرید و فروش بخشی از دارایی‌های بنگاه اقتصادی بین بنگاه و بانک مبتنی بوده و سبب مشارکت آن دو در سرمایه بنگاه می‌شود، تحت عنوان «سرمایه شناور» و «مشارکت گردان» چنین مطرح می‌کنند: برای حل مشکل اعتبار در حساب جاری می‌توان از روش فروش بخشی از یک یا چند نوع دارایی واحد اقتصادی به بانک استفاده کرد و آن را موضوع «مشارکت گردان» بین بانک و واحد اقتصادی قرار داد. به این بیان که میزان سرمایه

واحد اقتصادی با توافق دو طرف و میزان سهم سرمایه بانك در آن (مشاركت گردان) به صورت شناور تعیین می‌شود و براساس آن، سقف اعتباری بانك برای واحد اقتصادی مشخص می‌شود. پس از آن، هر وقت واحد اقتصادی به پول نقد نیاز پیدا کند، بانك به میزان لازم، سرمایه «مشاركت گردان» را می‌خرد؛ در نتیجه سهم بانك در «مشاركت گردان» افزایش می‌یابد و هر وقت واحد اقتصادی با مازاد منابع مواجه شد، بخشی از سهم الشركه بانك در «مشاركت گردان» را بازخرید می‌کند و سهم بانك کاهش می‌یابد. این اقدام سبب صرفه جویی فراوان در نگهداری منابع مالی برای واحدهای اقتصادی شده و سودآوری آنها را افزایش می‌دهد. نکته پایانی و اساسی طرح پیشنهادی، تعیین قیمت خرید و فروش سهم الشركه بانك از «مشاركت گردان» و شکل‌گیری سود بانکی از عملیات مذکور است.

موسویان و کشاورزبان (۱۳۸۹) در مقاله «طراحی اعتبار در حساب جاری در بانکداری بدون ربا در قالب قرارداد مشاركت مدنی مشروط» که در مجموعه مقالات بجهت و ی‌کم‌ی کنفرانس سلامت پولی و ارزی به چاپ رسیده است، به بحث درباره کارکرد اعتبار در حساب جاری بانکداری ربوی پرداخته و ضرورت بهره‌گیری از این ابزار را در بانکداری اسلامی مطرح نموده‌اند. سپس با تشریح ۶ راهکار که تاکنون در این زمینه مطرح شده است، هر کدام از این راهکارها را نقد و بررسی نموده‌اند. در ادامه مقاله با توجه به اشکالات و نقاط ضعف هر کدام از راهکارها، راهکار مشاركت مدنی مشروط را به عنوان ایده اصلی مقاله مطرح کرده‌اند. اساس کار در این راهکار، بهره‌گیری از عقد مشاركت مدنی مشروط است. مشتری در قالب مشاركت مدنی، اموال خود را با بانك با این شرط به مشاركت می‌گذارند که اولاً، اگر تا مدت معین (حداکثر یک سال) نسبت به پرداخت ثمن اموال مورد مشاركت (اموال مشاعی) اقدام نماید، بانك اموال مشاعی را به مشتری برگرداند؛ ثانیاً در دوره‌ای که مشتری اموال خود را با بانك مشاركت نموده است، بانك سهم مشاع خود از اموال را به صورت اجاره در اختیار مشتری بگذارد و مشتری در قبال استفاده از سهم مشاع بانك، اجاره بهاپردازد.

طرح دیگری که در این زمینه مطرح شد، خرید و فروش وکالتی است. در این راهکار بنگاه اقتصادی دارایی‌هایی نیازمند به وکالت را از طرف بانك خریداری کرده و با در نظر گرفتن سود مورد انتظار بانك، آن کالا را به وکالت از طرف بانك به خود بنگاه می‌فروشد.

همانطور که پیش‌تر اشاره شد، تمامی راهکارهای اشاره شده دارای مشروعیت می‌باشند ولی نکته مهم مانع عملیاتی شدن این طرح‌ها این است که برخی از طرحها به دلیل مشکلات فراوان در

اجرای آنها، برای بانک یا بنگاه اقتصادی توجیه اجرایی ندارد و برخی از راهکارها مثل راهکار قرض بدون بهره به هیچ وجه توجیه اقتصادی ندارد. بنابراین بانکها تمایلی به اجرای این طرحها نشان نمی‌دهند.

این مقاله با در نظر گرفتن مشروعیت راهکار ارائه شده، به دنبال طراحی مدلی است که در آن، فرآیند اجرایی قابل قبول و ساده ای پیش روی بانک و بنگاه اقتصادی گذاشته شود که این نهادها با استفاده از آیین نامه ها، قوانین و رویه های موجود در بانکداری کشورمان بتوانند از این سازوکار استفاده نمایند. یعنی مدیران بانکها و بنگاهها با درک فعلی از قانون بانکداری بدون ربا برای اعطا و دریافت تسهیلات در کشورمان بتوانند این سازوکار را عملیاتی نمایند. علاوه بر این، راهکار داده شده در این مقاله برای بانک و بنگاه توجیه اقتصادی دارد تا طرفین تمایلی به انعقاد قرارداد داشته باشند.

اعتبار حساب جاری در بانکداری متعارف

اضافه برداشت^۱ یک ابزار پرداخت وام در بانکهاست که اجازه می‌دهد وام گیرنده بیش از حد موجودی از حسابش برداشت نماید. زمان بندی و میزان اضافه برداشت با توجه به محدودیت اعتبار تخصیص داده شده، به تدبیر وام گیرنده بستگی دارد. در برخی کشورها ممکن است وجوه فراتر از سقف اعتباری برداشت شود، اما این مساعدت در قبال نرخ جریمه‌ای است که علاوه بر نرخ معمول بهره اخذ می‌شود. ممکن است سقف‌های رسمی و غیررسمی مساعدت‌ها بیش از حد اعتباری باشد (Paxson and Wood, 1998:243) (Palgrave: 1992).

یکی از شیوه‌های تامین مالی کوتاه مدت در بانکداری ربوی از طریق اعتبار در حساب جاری انجام می‌گیرد. در این شیوه، بانک به صاحبان حساب سپرده جاری معتبر، خوشنام و دارای سابقه مطلوب اجازه می‌دهد تا مبلغ معینی بیش از موجودی خود برداشت کنند که به حد اعتبار در حساب جاری یا حد اعتبار جاری مرسوم است (توتونچیان، ۱۳۸۴: ۲۹۴).

اعتبار در حساب جاری یا اضافه برداشت برای اولین بار در نیمه نخست قرن هجده توسط بانک‌های اسکاتلندی شروع شد و بعدها در بانک‌های لندن مورد استفاده قرار گرفت و سیستم بانکداری دنیا در کشورهای مختلف مانند انگلیس از اضافه برداشت الگوبرداری کردند (Palgrave: 1992).

1. Overdraft or revolving credit

ویژگی‌های اعتبار در حساب جاری

ویژگی‌های اصلی نیازهای مالی غیرمتعارف بنگاه‌های اقتصادی و نقش اعتبار در حساب جاری را می‌توان در موارد ذیل خلاصه نمود.

الف- فوری و حیاتی بودن نیازها: برای هر بنگاه اقتصادی، رخدادهای ناگهانی، غیرمترقبه و غیرقابل پیش‌بینی وجود دارد که تنها از طریق تامین مالی فوری مرتفع می‌شود. این نوع تامین مالی برای بنگاه اقتصادی از ارزش مادی و اعتباری بالایی (در بازار کسب و کار) برخوردار بوده و مشتری حاضر است، نرخ بهره بالایی را پرداخت نماید. از سوی دیگر به دلیل اینکه بانک در خصوص این نوع تامین مالی برنامه‌ریزی خاصی نکرده است، تامین مالی فوری این نیازها اغلب از طریق منابع گران‌قیمت امکان‌پذیر بوده و هزینه تامین مالی با نرخ بهره بالا انجام می‌گیرد.

ب- کوتاه‌مدت بودن نیازها: نیازهای مقطعی و غیرمترقبه به طور معمول زودگذر بوده و بنگاه اقتصادی در فاصله زمانی کوتاه با کسب منابع مالی حاصل از کسب و کار می‌تواند نسبت به پرداخت اعتبار دریافتی اقدام نماید. از منظر دیگر، با عنایت به نرخ بهره نسبتاً بالا در این نوع تامین مالی، مشتریان انگیزه زیادی دارند تا اعتبار دریافتی را در اولین فرصت تسویه نمایند.

ج- پایین بودن مبلغ اعتبار: ماهیت اعتبار در حساب جاری حکایت از تامین مالی نیازهای پیش‌بینی نشده بنگاه اقتصادی دارد. این نوع نیازهای مالی، در مقایسه با کل وام‌ها و اعتبارات دریافتی بنگاه اقتصادی در سطح پایین تری قرار دارد. بنابراین حد اعتباری حساب جاری مورد نظر برای بنگاه اقتصادی در مقایسه با حد اعتباری کل بنگاه، در سطح پایینی قرار دارد تا تنها نیازهای مالی مقطعی را برآورده نماید (مهدوی نجم‌آبادی، ۱۳۸۰: ۱۱۵).

ضرورت بهره‌گیری از اعتبار در حساب جاری در بانکداری اسلامی

اعتبار در حساب جاری به عنوان یکی از ابزارهای مهم اعتبارات کوتاه‌مدت در بانکداری دنیا کاربرد داشته و بخشی از نیازهای مالی پیش‌بینی نشده و رخداد مالی غیرمترقبه فعالان اقتصادی عرصه کسب و کار را تامین می‌نماید. این نیاز واقعی پیش‌بینی نشده در محیط کسب و کار اقتصادی همه کشورهای جهان از جمله کشورهای اسلامی وجود داشته و برای برآورده کردن این نیاز اساسی جامعه اسلامی، بایستی از راهکارهای مناسب با فرهنگ غنی و شریعت پویای دین مبین

اسلام استفاده کرد. اعتبار در حساب جاری سیستم بانکی ایران قبل از انقلاب اسلامی نیز وجود داشته و علیرغم داشتن ماهیت قرض با بهره و به دلیل نیاز بنگاه‌های مختلف اقتصادی، استفاده از این ابزار تامین مالی منحصر به فرد برای برآورده کردن نیازهای مالی پیش‌بینی نشده رواج داشت. سهم آن از کل وام‌های پرداختی بانک‌ها به حدود ۱۵ درصد می‌رسید و نشانگر میزان استقبال مردم و شاخصی برای نمایان شدن ضرورت ایجاد این ابزار مهم در محیط کسب و کار کشورمان است (شیرانی، ۱۳۸۰: ۱۷۰).

تحولات فن‌آوری ایجاد شده سه دهه اخیر در عرصه جهانی از جمله ایران، مطرح شدن سالانه موضوعات علمی و تکنولوژیک در عرصه کسب و کار، الزامات پیوستن بنگاه‌های اقتصادی به مسیر رشد و توسعه برای بقای سازمانی، و ... امر پیش‌بینی در امور اقتصادی را با چالش روبرو ساخته و علیرغم وجود آمدن سامانه‌های قدرتمند برنامه‌ریزی راهبردی، مدیریت جامع اطلاعات و روش‌های متنوع داده‌کاوی و کشف داده، برای پیش‌بینی امور مختلف از جمله وقایع مالی، اغلب برآوردهای انجام شده با واقعیت‌ها منطبق نبوده و در حد سازمان، حجم نیازهای مالی پیش‌بینی نشده روند صعودی دارد. بر این اساس می‌توان نیازهای مالی جامعه امروز در عرصه کسب و کار در خصوص نیازهای مالی پیش‌بینی نشده را فراتر از دوره قبل از انقلاب قلمداد کرد.

برای شناخت سابقه تاریخی و تجربی موضوع در بانکداری ایران، به بررسی مستندات اعتبار در حساب جاری پرداخته شد. این بررسی نشان داد که در سال ۱۳۳۸، اعتبار در حساب جاری بانک‌های تجاری ایران عملیاتی شده است. چنانچه در کتاب بخشنامه‌های بانک سپه آمده است، برخی از مفاد دستورالعمل اجرایی اعتبار در حساب جاری آن می‌تواند در عملیاتی نمودن (مرحله اجرایی) اعتبار در حساب جاری مفید باشد (موسویان و کشاورزیان، ۱۳۸۹: ۷).

اعتبار حساب جاری در قالب مضاربه مطلق در یک دوره اوایل دهه ۱۳۸۰ در بانک سپه اجرا شد که علیرغم محدودیت بخش اقتصادی (استفاده صرف بخش بازرگانی)، استقبال خوبی از این حساب شد و سهم ۶ درصدی از کل تسهیلات بانک سپه در سال ۱۳۸۶ (آخرین سال اجرایی این حساب) داشت که بیانگر نیاز محیط تجاری و بازرگانی کشور به این ابزار می‌باشد (موسویان و کشاورزیان، ۱۳۸۹: ۷).

راهکار اعتبار در حساب جاری بر اساس عقد وکالت

نیاز های تامین مالی بنگاه‌ها را معمولا می‌توان به دو دسته نیازهای برنامه ریزی شده و از پیش تعیین شده و نیازهای فوری و ضروری تقسیم بندی کرد. دسته نخست نیازها به این صورت است که مدیران بنگاه از قبل به نیاز بنگاه خود برای تامین مالی آینده آگاه بوده و در جهت برآورده کردن آن اقدام می‌کنند. اما دسته دوم که بیشتر نیازهای برنامه‌ریزی نشده را تشکیل می‌دهند، نیازهای ضروری می‌باشند که باید با یک روش تامین مالی فوری برطرف شود. این دسته از نیازها در یک تحلیل محتوایی به سه گروه تقسیم می‌شوند.

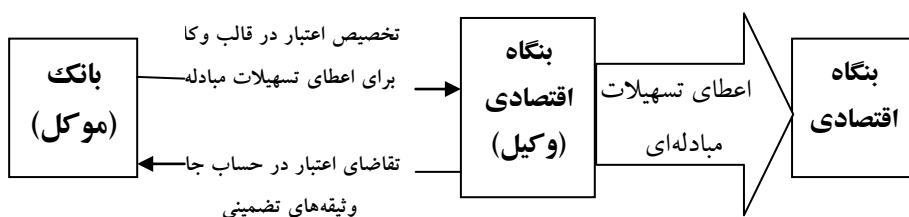
الف) نیاز خرید کالا

ب) نیاز خرید خدمات

ج) نیازهای نقدینگی

بنگاه‌های اقتصادی برای رفع نیازهای سه گانه فوق می‌توانند از اعتبار در حساب جاری خود استفاده نمایند. مدل اعتباری در حساب جاری مبتنی بر عقد وکالت برای تمامی نیازهای فوق راه حل متناسب با آن را پیشنهاد می‌کند تا بنگاه‌ها بتوانند با استفاده از مدل و راهکار داده شده بر اساس عقد وکالت نیازهای خود را برطرف نمایند.

در مدل عملیاتی مبتنی بر عقد وکالت همواره بانک به عنوان موکل و بنگاه اقتصادی به عنوان وکیل در اعطای تسهیلات اعتباری عمل می‌کنند. در این مدل، بانک اعتباری را برای بنگاه تخصیص می‌دهد. سپس به بنگاه اقتصادی وکالت می‌دهد که اعتبار تخصیص داده شده را در قالب یکی از عقود مبادله‌ای در قرارداد مورد توافق فی مابین و با سود مورد معین بانک بکار گیرد. مدل اصلی و عمومی این روش از اعتبار در حساب جاری به شکل زیر می‌باشد:

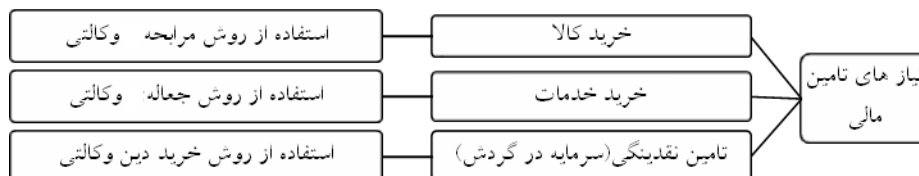
نمودار ۱. مدل عمومی اعتبار در حساب جاری بر مبنای عقد وکالت

مراحل اجرایی مدل تخصیص اعتبار در حساب جاری

۱. ابتدا بنگاه اقتصادی درخواست خود مبنی بر گشایش اعتبار را به بانک می‌دهد. بانک هم متناسب با میزان سقف اعتباری مورد درخواست بنگاه، وثایق و تضمین‌هایی را از بنگاه طلب می‌کند.
۲. بانک پس از بررسی درخواست بنگاه، براساس وثایق و تضمین‌های بنگاه سقفی از اعتبار را برای آن تصویب کرده و به حساب بنگاه لحاظ می‌نماید. در همین مرحله بانک قرارداد وکالتی را که برای اعطای وکالت به بنگاه منعقد می‌نماید و شرایط و حدود وکالت یعنی همان اعطای تسهیلات مبادله‌ای از طرف بانک را در قرارداد مشخص نموده و سود مورد نظر خود از عقود مبادله‌ای اعطا شده توسط بنگاه را هم مشخص می‌نماید.
۳. در مرحله بعد، بنگاه موظف می‌شود به وکالت از طرف بانک، این سقف اعتباری تخصیص داده شده را در قالب یکی از عقود تصریح شده در قرارداد وکالت فی‌مابین استفاده نموده و اصل و سود تسهیلات استفاده شده را به عنوان وکیل بانک دریافت و به بانک پرداخت نماید.

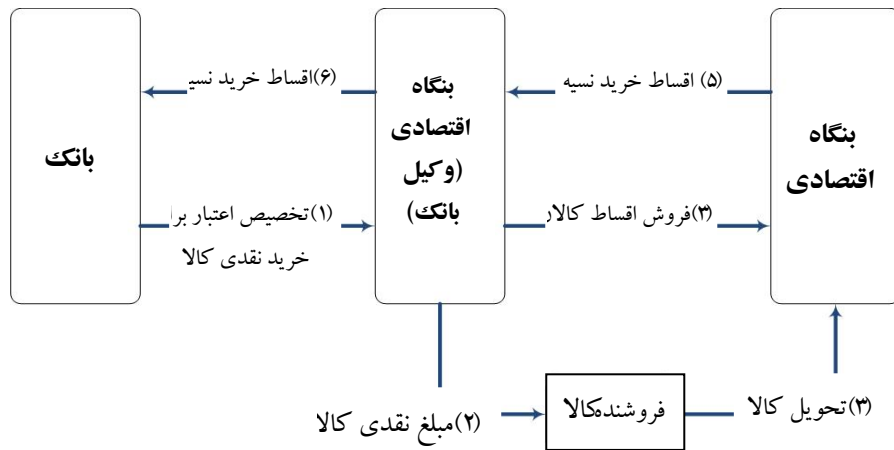
روش‌های استفاده از اعتبار در حساب جاری

در قانون بانکداری بدون ربا، بانک‌ها می‌توانند منابع خود را در قالب عقود مبادله‌ای به مشتریان تخصیص دهند. در این مدل پس از اینکه بنگاه اقتصادی توانست اعتبار معینی را با شرایط مورد توافق دریافت نماید، می‌تواند نیازهای تأمین مالی خود را با یکی از ۳ روش زیر برطرف نماید:

۱. **مرابحه:** همواره یکی از نیازهای اساسی بنگاه‌های اقتصادی، نیاز فوری و ضروری برای خرید کالا می‌باشد. در این حالت بنگاه‌ها نیاز دارند تا منابعی را در اختیار داشته باشند که

این نیاز کالایی خود را برطرف نمایند تا در فرآیند تولید وقفه‌ای ایجاد نشود. مدل اعتبار در حساب جاری مبتنی بر وکالت برای این نیاز، روش مباحه و کالتی از طرف بانک را ارائه می‌نماید. بنگاه اقتصادی در این روش برای خرید کالاها و خدمات مورد نظر خود، با استفاده از اعتبار در حساب جاری به نمایندگی از طرف بانک کالاها و خدمات مورد نظر را به صورت نقد خریداری می‌نماید. سپس به نمایندگی از طرف بانک وارد قرارداد مباحه (فروش اقساطی) می‌شود و کالاها را به مبلغ اسمی به علاوه سود مورد انتظار بانک به صورت اقساطی به وکالت از بانک به خودش می‌فروشد و در سررسیدهای معین اقساط را به بانک می‌پردازد.

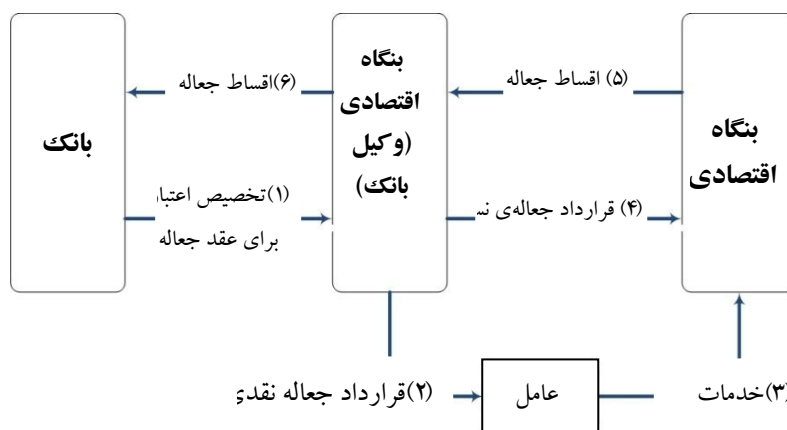

نمودار ۲. مراحل اجرای روش مباحه وکالتی

مراحل اجرای روش مباحه وکالتی

۱. ابتدا بنگاه، تخصیص اعتباری از بانک را برای انجام مباحه وکالتی درخواست می‌کند.
۲. سپس کالای مورد نیاز خود را به وکالت از طرف بانک و با استفاده از اعتبار موجود در حساب جاری خود به صورت نقد از فروشنده کالا خریداری می‌نماید.
۳. بعد از خرید نقدی کالا، قراردادی را به صورت فروش اقساطی منعقد می‌کند. در این قرارداد مبلغ نقد خرید کالا به علاوه سود مورد نیاز بانک را مد نظر قرار می‌دهد و کالای خریداری شده را به صورت اقساطی به وکالت از طرف بانک به بنگاه می‌فروشد. طرفین

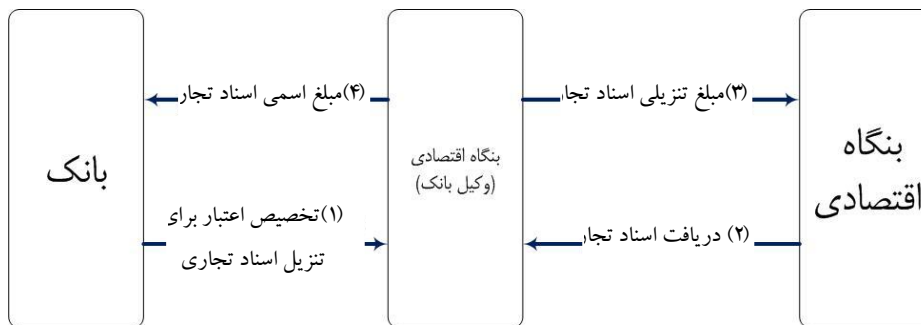
- این قرارداد شامل بنگاه اقتصادی (فروشنده) به عنوان وکیل بانک و بنگاه (خریدار) به عنوان اصیل می‌باشند.
۴. بنگاه کالای خریداری شده را از فروشنده کالا تحویل می‌گیرد.
 ۵. بنگاه اقساط قرارداد مراجه و کالتی را در زمان‌های معین به وکیل بانک پرداخت می‌کند. در صورت پرداخت زودتر از موعد این اقساط، درصدی را به عنوان تخفیف از وکیل بانک دریافت می‌نماید.
 ۶. وکیل بانک هم اقساط دریافتی از طرف بنگاه را به بانک پرداخت می‌نماید.
۲. **جعاله:** گاهی بنگاه‌ها نیازمند خدماتی هستند که به صورت فوری و اضطراری پیش می‌آید و از طرف دیگر ارائه کنندگان خدمات حاضر به انجام خدمات به صورت جعاله نسبه (اقساطی) نیستند. بنابراین بنگاه‌ها برای رفع نیاز خود به آن خدمات مجبورند از منابع دیگری استفاده نمایند. برای رفع این نوع نیاز بنگاه‌ها، جعاله و کالتی پیشنهاد می‌شود. در این حالت بنگاه برای رفع نیاز خرید خدمات از اعتبار تخصیص داده شده استفاده می‌کند و به نمایندگی از بانک وارد یک قرارداد جعاله نقدی می‌شود و از عامل مد نظر خود خدمات را خریداری می‌نماید. سپس بنگاه به نمایندگی از طرف بانک وارد یک قرارداد جعاله اقساطی با خود شده و مبلغ استفاده شده از اعتبار برای انجام جعاله نقدی را به همراه سود آن محاسبه کرده و اقساط جعاله نسبه را به بانک می‌پردازد.

نمودار ۳. مراحل اجرای روش جعاله وکالتی

مراحل اجرای روش جعاله وکالتی

۱. ابتدا بنگاه، تخصیص اعتباری از بانک را برای انجام جعاله وکالتی درخواست می‌کند.
 ۲. سپس بنگاه به عنوان وکیل بانک با عامل ارائه خدمات قرارداد جعاله نقدی می‌بندد. با انعقاد این قرارداد، بنگاه به وکالت از طرف بانک و با استفاده از اعتبار اعطا شده مبلغ قرارداد را به عامل می‌پردازد.
 ۳. طبق قرارداد جعاله نقدی، عامل هم خدمات مطرح شده در قرارداد را به بنگاه اقتصادی ارائه می‌کند.
 ۴. در این مرحله بنگاه اقتصادی به وکالت از طرف بانک با بنگاه اقتصادی قرارداد جعاله نسبه (اقساطی) را منعقد می‌کند. در این قرارداد مبلغ جعاله نقدی بعلاوه سود بانک را در نظر می‌گیرند و به صورت اقساط، قیمت خدمات ارائه شده را تعیین می‌کنند.
 ۵. بنگاه اقتصادی طبق قرارداد جعاله اقساطی، اقساط را در زمان‌های مشخص به وکیل بانک پرداخت می‌نماید. در صورتی که بنگاه پیش از زمان‌های معین اقساط را بازپرداخت نماید، مبلغ یا درصدی را به عنوان تخفیف دریافت می‌کند.
 ۶. وکیل بانک (بنگاه) هم اقساط دریافتی را به بانک بازپرداخت می‌نماید.
۳. **خرید دین (تنزیل اسناد تجاری):** گاهی اوقات بنگاه‌های اقتصادی نیاز به وجه نقد دارند. برای رفع این دسته از نیاز بنگاه‌های اقتصادی، روش خرید دین یا خرید سلف وکالتی پیشنهاد می‌شود. در این روش بنگاه می‌تواند اسناد تجاری قابل تبدیل به وجه نقد خود را به نمایندگی از طرف بانک و با در نظر گرفتن سود مورد نیاز تنزیل نماید. سپس یا این اسناد را در اختیار بانک قرار می‌دهد تا آنها را در سررسید تبدیل به وجه نقد نماید یا به وکالت از طرف بانک، آنها را در سررسیدشان به وجه نقد تبدیل نموده و مبلغ اسمی آنها را به بانک واریز می‌نماید.

نمودار ۴. مراحل اجرای روش خرید دین وکالتی

مراحل اجرای روش خرید دین وکالتی:

۱. ابتدا بنگاه برای تنزیل اسناد تجاری تخصیص اعتباری را از بانک درخواست می‌کند تا با استفاده از آن و به وکالت از طرف بانک، اسناد تجاری با ویژگی‌های مد نظر بانک را تنزیل نماید.
۲. سپس بنگاه اقتصادی اسناد تجاری مورد تایید بانک را به وکالت از طرف بانک، از بنگاه اقتصادی دریافت می‌کند.
۳. در این مرحله بنگاه با در نظر گرفتن سود مورد نیاز بانک، اسناد را تنزیل می‌کند و در قبال این تنزیل، مبلغ تنزیلی را به بنگاه می‌دهد.
۴. در سر رسید، بنگاه به وکالت از طرف بانک، مبلغ اسمی اسناد تجاری را از مدیونین دریافت می‌کند و مبالغ اسمی اسناد تجاری شامل مقدار اعتبار استفاده شده و سود مورد انتظار بانک را به بانک تحویل می‌دهد.

مزایای استفاده از مدل اعتبار در حساب جاری بر مبنای عقد وکالت

- ۱- اجرای مدل بر اساس قوانین و رویه‌های موجود در بانکداری کشور: اصلی‌ترین و منحصر به فردترین ویژگی مدل حاضر این است که اجرای این مدل با استفاده از قوانین و

رویه‌های موجود امکان پذیر است. به این صورت که بانکها در فرآیندهای رسمی بانکداری فعلی خود از عقود مثل مرابحه، جعاله و تنزیل دین به انحصار مختلف استفاده می‌کنند. بنابراین مدیران بانکها و بنگاههای اقتصادی با این عقود و سازوکار آنها آشنا هستند و قوانین و آیین‌نامه اجرایی این عقود در نظام بانکداری کشور وجود دارد و از طرف دیگر، این مدل بر روی این عقود به همراه عقد و کالت بنا نهاده شده است. بنابراین مدل با قوانین و رویه‌ها و دستورالعمل‌های موجود قابل اجراست و نیازی به تصویب قوانین جدید ندارد. همچنین تصویب سازوکارهای جدید باعث می‌شود که برای مدیران بانکها، آموزش‌های جدیدی به منظور اجرای این قوانین جدید داده شود، حال آنکه در مدل فعلی، مدیران با قوانین مربوط به عقود مرابحه، جعاله و تنزیل دین آشنا هستند و نیازی به آموزش دوباره آنها نیست.

۲- **فرآیند آسان و روان:** در این مدل بانک با شرایط معین، اعتباری را به بنگاه تخصیص می‌دهد و در محدوده شرایط تعیین شده به او اجازه می‌دهد تا این اعتبار را استفاده نماید. در این میان بانک فقط اصل و سود اعتبار استفاده شده را دریافت می‌کند و همچنین در موارد لزوم به فعالیت و کیل خود نظارت دارد. از طرف دیگر، بنگاه هم پس از دریافت اعتبار می‌تواند آن را در قالب یکی از عقود مبادله‌ای مطرح شده استفاده نماید و سپس اصل و سود اعتبار استفاده شده را به بانک پرداخت کند. در این فرآیند، نسبت به راهکارهای پیشنهادی پیشین، پیچیدگی کمتری برای بانک و بنگاه وجود دارد.

۳- **تضمین سود مورد انتظار بانک:** از آنجایی که عقود مبادله‌ای در بانکداری اسلامی جزو عقود دارای سود معین و مشخص برای بانک هستند و بانک در تخصیص اعتبار به وکیل خود سود مورد نیاز خود را اعلام می‌کند و از طرف دیگر، بانک در قبال تخصیص اعتبار به بنگاه اقتصادی از آن وثایق و ضمانت‌نامه‌هایی را دریافت می‌کند، می‌توان نتیجه گرفت که بانک در این راهکار به طور قطعی سود مورد انتظار خود را کسب می‌کند. این ویژگی برای بانک بسیار جذاب است. زیرا بدون انجام فرآیند اداری برای اعطای تسهیلات، می‌تواند از منابع خود بازدهی مورد نیاز خود را کسب نماید.

۴- عدم دخالت اموال بنگاه در فرآیند تخصیص اعتبار: در راهکار مشارکت مدنی

مشروط که بهترین راهکار پیشنهاد شده بود، اموال بنگاه در فرآیند اعطای اعتبار وارد می شد و لازم بود تا در هر بار تخصیص اعتبار، اموال ارزشگذاری شده و نسبت به اعتبار استفاده شده سهم الشرکه بانک مشخص می شد. اما در راهکار پیشنهادی، هیچ کدام از اموال بنگاه به این صورت در فرآیند وارد نمی شود و صرفاً اموال بنگاه به عنوان وثیقه استفاده می شود. البته باید توجه داشت که برای فرآیند توثیق لازم است که اموال وثیقه ای مورد ارزشگذاری قرار بگیرند.

۵ - تنوع در راهکارهای برطرف کردن نیازهای بنگاه: یکی دیگر از ویژگی های بسیار

مهم این روش آن است که بنگاه برای استفاده از اعتبار ۳ راهکار اصلی و اساسی را در اختیار دارد و می تواند با توجه به شرایط و نیاز خود، هر کدام از این راهکارها را اختیار نماید. در اختیار داشتن این ۳ راهکار باعث می شود که بنگاه در استفاده از اعتبار آزادی عمل بیشتری داشته باشد و از این نظر این مدل برای بنگاه نیز جذاب باشد. از طرف دیگر بنگاه در این مدل می تواند با استفاده از هر کدام از راهکارها نیازهای کالا، خدمات و نقدینگی خود را برطرف سازد.

جمع بندی و نتیجه گیری

اعتبار در حساب جاری بانکداری اسلامی بر اساس عقد وکالت می تواند جامع ترین و کاراترین روش برای اجرای آن باشد. در این زمینه راهکارهای اسلامی مختلفی طی سال های اخیر داده شده است که هر کدام با توجه به معیارهای: مشروعیت فقهی، توجیه بانکی، پوشش اقتصادی، مقبولیت قانونی و آسانی معامله دچار ضعف بوده اند. به طوری که با توجه به این ضعف ها نمی توان بیشتر این راه حل ها را در عمل پیاده نمود. به خصوص برخی راه حل ها علی رغم شرعی بودن، در معیارهای توجیه بانکی و آسانی معامله دچار ضعف هستند که در این صورت بانک های کشورمان اجرای این روش را قبول نمی کنند. تنها راهکار قابل قبول از تمامی لحاظ، راهکار مشارکت مدنی مشروط است که با استفاده از سازوکارهای بانکی فعلی قابل اجرا نیست و آیین نامه ها، قوانین و رویه های جدیدی را در بانکداری کشورمان ایجاد نماییم. همچنین باید مدیران با این سازوکار آشنا شوند تا بتوانند آن را اجرا نمایند و یک سری وظایف و فعالیت های

جدید به نظام بانکداری کشور محول می شود. بنابراین نیاز به یک مدل احساس می شود که بتواند در این معیارهای مهم دچار ضعف نباشد و از طرف دیگر با رویه‌ها و قوانین موجود قابل اجرا باشد تا در این صورت بنگاه‌های اقتصادی و بانک‌های اسلامی تمایل برای اجرای آن را داشته باشند.

این مقاله توانست راهکاری را نشان دهد که بتواند در تمامی معیارهای مدنظر قابل قبول باشد تا در این صورت، هم برای بانک‌ها و هم برای بنگاه‌ها استفاده از این راهکار دارای جذابیت و مطلوبیت باشد. این راهکار علاوه بر شرعی بودن توانسته است با قوانین و رویه‌های موجود نیز کاربردی شده و به راحتی در بانکداری کشورمان عملیاتی شود.

راهکار پیشنهاد شده اعتبار در حساب جاری مبتنی بر عقد و کالت در اعطای تسهیلات مبادله‌ای بود. در این راهکار، بانک میزان مشخصی از اعتبار را در اختیار بنگاه اقتصادی قرار می‌دهد و به او و کالت می‌دهد که بر اساس نیازهای مختلف خود و با در نظر گرفتن شرایط و محدودیت‌های مورد نظر بانک، این اعتبار را در قالب عقود مبادله‌ای با سود معین استفاده نماید. از جمله عقود که بنگاه می‌تواند اعتبار را در قالب آن استفاده نماید، عقود مثل جعاله، مباحه و تنزیل دین است. با توجه به تنوع عقود مبادله‌ای در بانکداری اسلامی، این راهکار به آسانی می‌تواند انواع نیازهای بنگاه اقتصادی را متناسب با شرایط و عوامل محیطی برطرف نموده و از طرف دیگر به خاطر آسانی فرآیند و تضمین سود مورد نیاز بانک، این راهکار برای بانک هم دارای مطلوبیت و جذابیت است. به طور کلی می‌توان گفت که این راهکار به لحاظ جامعیت و کارایی از دیگر راهکارهای اشاره شده در مقاله بهتر و کامل‌تر می‌باشد. اساسی‌ترین مزیت راهکار موجود این است که برای عملیاتی نمودن آن به تصویب قوانین و آئین‌نامه‌های جدید نیاز نیست و می‌توان با رویه‌های موجود در بانکداری کشور، این مدل را اجرایی نمود.

عناوین پیشنهادی برای پژوهش‌های بعدی

۱. قانون‌گذاری و نظارت بر عملیات بنگاه اقتصادی در اعتبار حساب جاری مبتنی بر عقد و کالت
۲. روش‌های حسابداری عملیات اعتبار در حساب جاری مبتنی بر عقد و کالت
۳. ریسک‌های عملیات اعتبار در حساب جاری مبتنی بر عقد و کالت برای بانک‌ها

منابع

۱. اسدالله امیر اصلانی (۱۳۷۲)، عملکرد و مشکلات عملیات بانکداری بدون ربا، مجموعه مقالات چهارمین سمینار بانکداری اسلامی، مؤسسه عالی بانکداری، ص ۱۵۷ - ۱۶۲.
۲. توتونچیان، ایرج (۱۳۷۵). *اقتصاد پول و بانکداری*. تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
۳. شیرانی، علیرضا (۱۳۸۰). «احیای ابزار تامین مالی (اعتبار در حساب جاری) بر مبنای عقود اسلامی»، مجموعه مقالات دوازدهمین همایش بانکداری اسلامی، مؤسسه عالی بانکداری، ص ۱۶۹ - ۱۷۸.
۴. مهدوی، سید حسین (۱۳۸۰)، «سرمایه شناور در مشارکت؛ ابزاری نو در بانکداری اسلامی»، مجموعه مقالات دوازدهمین همایش بانکداری اسلامی، مؤسسه عالی بانکداری، ص ۱۵ - ۱۴۱.
۵. قانون بانکداری بدون ربا، مصوب ۶۲/۶/۸ توسط مجلس شورای اسلامی.
۶. قانون مدنی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۰۷/۲/۱۸.
۷. مجلد بخشنامه‌های در جریان بانک سپه، از شماره ۱ تا ۹۵۰.
۸. موسویان و کشاورزبان (۱۳۸۹)، ((طراحی اعتبار در حساب جاری در بانکداری بدون ربا در قالب قرارداد مشارکت مدنی مشروط))، مجموعه مقالات همایش سیاست‌های پولی و ارزی.
9. Newman, p. and others (1992), 'The New PALGRAVE Dictionary of Money and Finance' Vol: Three, UK: MacMillan.
10. Dean Paxson and Douglas Wood (1998), 'The Blackwell Encyclopedic Dictionary of Finance', US: Blackwell Publishers Inc
11. Brealey-Meyers (2003), 'Principles of Corporate Finance', Seventh Edition, US: The McGraw-Hill Companies